

ксу. При цьому використано методику оцінювання якості міського середовища, запропоновану в нашій статті.

Рішення Генерального плану є основою для розробки проектної документації таких рівнів: проектів планувань окремих районів і зон міста, цільових програм та ін.

Усі матеріали Генерального плану міста об'єднуються в блоки:

I. Комплексний містобудівний аналіз території.

II. Соціально-економічні передумови містобудівного розвитку.

III. Стратегічні напрями містобудівного розвитку міста.

IV. Заходи щодо територіального планування.

Генеральний план м. Тернопіль розроблено в оболонці геоінформаційної системи (далі – ГІС) з використанням цифрових космічних зображень.

ГІС "Генеральний план" має багатоцільове призначення, найбільш важливим завданням якого є можливість її використання в управлінні розвитком міських територій, оптимізації містобудівної, земельної та інвестиційної політики, поліпшенні транспортно-обслуговування та екологічної ситуації, розвитку інженерної інфраструктури, а також в процесі створення інформаційної системи забезпечення містобудівної діяльності.

IV. Висновки

Запропонований підхід оцінювання якості міського середовища має як методолого-методичну, так і практичну цінність і дасть змогу отримувати соціально значущі ре-

зультати, які можна використовувати при регулюванні територіального розвитку міських систем. Пропонована в статті методика оцінювання якості міського середовища застосована в прикладних дослідженнях з розроблення варіантів найбільш ефективного використання земельних ділянок у м. Тернопіль. Виконані розрахунки індексу якості міського середовища для територій трьох планувальних районів (Центрального, Західного та Східного) були використані Управлінням архітектурного та містобудівного комплексу Тернопільської міської ради в ході розробки концепції комплексної забудови в м. Тернопіль об'єктами житлової і комерційної нерухомості. Результати дослідження можуть застосовуватися для ухвалення управлінських рішень у сфері перспективного розвитку міських територій і муніципальних утворень локального рівня.

Література

1. Города и городские агломерации в региональном развитии / [под ред. д. г. н. Ю. Г. Липецка]. – М. : ИГ РАН, 2003. – 330 с.
2. Landry The Creative City: a Toolkit for Urban Innovators. – L. : Earthscan, 2000. – 300 p.
3. Кондратенко Е. С. Возможности сбалансированного формирования городской среды / Е. С. Кондратенко // Градостроительство. – 1990. – № 42. – С. 27–33.
4. Владимиров В. В. Управление градостроительством и территориальным развитием / В. В. Владимиров. – М. : Отдел информационно-издательской деятельности РААСН, 2000. – 92 с.

УДК 353

НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ОБЛАСНИМИ ДЕРЖАВНИМИ АДМІНІСТРАЦІЯМИ ЯК СУБ'ЄКТАМИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Мужикова Н. М.

аспірант НАДУ при Президентіві України

Annotation

The article considers the possibility of making regulations by the local bodies of executive power at the oblast level in the process of state policy development, and presents an overview analysis of the existing standards and the actual practice of law-making as a form of public administration. The place of oblast state administrations in the relations with other entities of the public administration within their own law-making process, as well as the options available for their law-making to influence on the implementation of state policy are defined.

Анотація

У статті розглянуто питання щодо можливості створення нормативно-правових актів місцевими органами виконавчої влади на обласному рівні в процесі формування державної політики, здійснено оглядовий аналіз нормативно закріпленого та фактичного забезпечення правотворчості облдержадміністраціями як однієї з форм здійснення державного управління. Визначено місце обласних державних адміністрацій у взаємовідносинах з іншими суб'єктами державного управління в процесі здійснення ними правотворчості та

варіанти можливості впливу їхньої правотворчості на здійснення державної політики.

Ключові слова

Державне управління, механізм державного управління, обласна державна адміністрація, право, правотворчість, регулювання суспільних відносин, суб'єкт правотворчості, форма правотворчості.

I. Вступ

Правотворча діяльність як процес створення загальнообов'язкових норм поведінки учасників суспільних відносин здійснюється у формах, установлених державою. Ці форми вимагають не лише визначення суспільних відносин, що можуть бути врегульовані правовими нормами, а й суб'єктів правотворчої діяльності, що мають таке регулювання забезпечувати.

Спрямованість процедури правотворчої діяльності надзвичайно важлива для будь-якого суспільства. Тому, як правило, правотворчість є предметом регулювання базових актів держави. Разом з тим для якісної зміни системи управління сьогодні варто розглядати можливість здійснення правотворчості не лише на загальнодержавному рівні, а й на рівні певної території.

Найбільшими частинами держави за адміністративно-територіальним поділом є області (ч. 1 ст. 133 Конституції України [1]). Виконавча влада в областях здійснюється обласними державними адміністраціями (ч. 1 ст. 1 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]). Обласна державна адміністрація має реалізувати основні напрями державної політики в області, що здійснюється у правових і неправових формах. Тому існує ймовірність певних особливостей регулювання суспільних відносин саме в межах території області, що здійснюється шляхом правотворчості та правореалізації.

Право як інструмент управління суспільством та державою займало одне з основоположних місць у державах будь-якої історичної формації. Про обмеження державної влади правом писали ще мислителі античності Арістотель, Геродот, Платон. В окремих працях акцентувалась увага на створенні правової держави, основною ознакою якої є верховенство права та нормативне регулювання суспільних відносин переважно за принципом рівності (І. Кант, Н.М. Коркунов, П.І. Новгородцев, Г.Ф. Шершеневич). На право як регулятор суспільних відносин у механізмі державного управління звертали увагу українські та російські вчені В.Б. Авер'янов [6], Г.В. Атаманчук [7], В.І. Борденюк [8], Н.І. Глазунова [11], А.І. Соловйов [18] тощо, а також білоруські вчені Р.А. Васілевіч, С.М. Сівец [9]. Окремі аспекти діяльності органів влади, спрямованої на прийняття нормативно-правових актів, останніми роками досліджували у своїх працях В.С. Ковальський,

І.П. Козінцев [12], А.В. Красницька [13], А.М. Ришелюк [17]. Питання щодо організування та діяльності обласних державних адміністрацій на відповідних територіях досліджували В.О. Величко [10] та Л.В. Покрова [16].

На жаль, комплексні дослідження щодо можливості та механізмів здійснення правового регулювання суспільних відносин у межах тієї чи іншої території (області, району) органами місцевої виконавчої влади в Україні відсутні взагалі, що зумовлює необхідність вивчення можливості та наявності такої процедури.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження можливості та механізмів здійснення правового регулювання суспільних відносин у межах області обласними державними адміністраціями в рамках забезпечення правотворчості в державі.

Досягнення вказаної мети потребує виконання певних завдань, зокрема:

- з'ясувати роль обласних державних адміністрацій у процесі регулювання суспільних відносин у межах адміністративно-територіальних одиниць (областей);
- проаналізувати місце обласних державних адміністрацій серед інших суб'єктів правотворчості в механізмі державного управління;
- виявити особливості суб'єктного складу обласних державних адміністрацій та визначити особливості здійснення правотворчості облдержадміністраціями, виходячи з особливостей їхнього суб'єктного складу.

III. Результати

Питання створення якісного права є одним із найактуальніших для будь-якої правової держави. Воно є одним із ключових під час вирішення питань про удосконалення, реформування, модернізацію державного управління. А.І. Соловйов, розмірковуючи про причини походження політики [18, с. 38], стверджує, що з часом серед групових потреб виявився блок непримиримих інтересів, реалізація яких загрожувала різким наростанням соціальної напруги і дезінтегруванням людського суспільства. Так сформулась потужна суспільна потреба в нових, ефективніших способах регулювання людських взаємовідносин, що багато в чому змінилися. Ця потреба реалізувалась у міру становлення держави як специфічного суспільного інституту, що виявився здатним створити загальнообов'язкові форми поведінки для всіх верств населення. Далі автор зауважує, що тільки державна влада стала тією силою, котра могла не лише забезпечити реалізацію різних групових інтересів, а й зберегти цілісність, забезпечити порядок і стабільність суспільного життя [18, с. 39]. Таким чином, саме необхідність нового ре-

гулювання суспільних відносин за допомогою притаманних лише державі механізмів (створення державою певних правил поведінки – норм права) була основоположною причиною виникнення політики як нового способу управління в суспільстві, тобто державного управління.

Механізм державного управління є складним та багатоаспектним як за структурою, так і за функціями. Державне управління не є однорідним у функційному відношенні. Наслідком державного управління є прийняття управлінського рішення, котрі покладається в основу подальшого розвитку державної політики та відображається у формі обов'язкових для виконання нормативно-правових актів, що містять норми права.

Правова система сучасної держави є досить складним механізмом, складовими якого виступають як певні галузі та інститути, так і органи (посадові особи), які мають повноваження щодо видання тих чи інших нормативних та нормативно-правових актів [9, с. 8].

Усебічний аналіз ситуації, стану справ, процесів, що відбуваються в суспільстві, є об'єктивною умовою науково обґрунтованого управління, в тому числі правильного визначення його мети та завдань, ефективних способів їх забезпечення. Саме це має бути покладено в основу будь-якого політичного рішення, а особливо – в основу рішення, що в подальшому набуває форми нормативно-правового акта.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, зачіпають суб'єктний склад правотворчості. Суспільство, що обирає демократичний правовий характер свого розвитку, тим самим визначає коло суб'єктів правотворчості, починаючи від народу держави та закінчуючи конкретною посадовою особою.

Під суб'єктом правотворчості будемо розуміти того суб'єкта, який, відповідно до своїх повноважень, має права та обов'язки вчиняти дії, спрямовані на створення правових норм, що регулюють суспільні відносини.

На сьогодні серед суб'єктів правотворчості виділяють:

1. Народ, який реалізує свої повноваження у сфері правотворчості через вибори та референдуми (всеукраїнський та місцевий). Конституційне закріплення влади народу зумовлює необхідність запровадження певних механізмів її реалізації. Як встановлено в ч. 2 ст. 5 Конституції України, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [5].

Тобто наступним суб'єктом, який реалізує владу, а отже, має механізм особливого створення норм, що регулюють відносини в суспільстві, є держава в особі уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування.

2. Органи державної влади, що в Україні представлені:

а) законодавчим органом – Верховною Радою України;

б) органами виконавчої влади – Кабінетом Міністрів України; центральними органами виконавчої влади (міністерствами, державними комітетами та центральними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом) та їх територіальними підрозділами на місцях (у разі наявності таких підрозділів); місцевими органами виконавчої влади (обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними та районними в містах Київ та Севастополь державними адміністраціями); структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади;

в) органами судової влади, які хоч і не наділені повноваженнями у сфері прийняття нормативно-правових актів, але рішення яких іноді стають основою для прийняття уповноваженими органами таких актів;

г) Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим.

До органів місцевого самоврядування, що беруть участь у реалізації державної політики, а отже, здійснюють державне управління і посідають у його механізмі окреме місце, належать: а) в областях, районах, містах, селах та селищах – відповідні ради; б) виконавчі комітети відповідних рад у містах, селах та селищах. І якщо право на здійснення правотворчості Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади не викликає сумнівів, то питання правотворчості на місцевому рівні, зокрема на рівні обласних державних адміністрацій, є відкритим.

З огляду на чинне законодавство, обласні державні адміністрації мають право видавати акти нормативно-правового характеру. Таке право закріплено ч. 1 ст. 6 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2], відповідно до якої, на виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, власних і делегованих повноважень голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає розпорядження, а керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів – накази. Тобто, з суто формального погляду, на законодавчому рівні закріплено повноваження місцевих державних адміністрацій на прийняття актів нормативно-правового характеру, а отже, на здійснення правотворчості.

Розпорядження голови облдержадміністрації як нормативно-правовий акт – це офіційний документ, що видається головою об-

ласної державної адміністрації (або особою, яка у встановленому порядку здійснює виконання його повноважень) у межах компетенції, регулює суспільні відносини за допомогою встановлення, зміни, припинення або скасування правових норм [14]. При цьому до участі в правотворчості облдержадміністрацій (як процесі створення правових норм та прийняття нормативно-правових актів) на законодавчих підставах може залучатися багато суб'єктів, які є абсолютно різними за метою своєї діяльності, сферами діяльності, статусом тощо.

Так, зокрема, Закон України "Про місцеві державні адміністрації" визначає, що місцеві державні адміністрації діють на засадах відповідальності перед людиною і державою за свою діяльність; гласності (абзаци 2, 6 ч. 1 ст. 3 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]); місцеві державні адміністрації взаємодіють з політичними партіями, громадськими, релігійними організаціями, професійними спілками та їх об'єднаннями для забезпечення прав і свобод громадян, задоволення їхніх політичних, екологічних, соціальних, культурних та інших інтересів з урахуванням загальнодержавних і місцевих інтересів, сприяють виконанню статутних завдань та забезпечують додержання законних прав цих об'єднань громадян.

Політичні партії, громадські, релігійні організації, професійні спілки та їх об'єднання можуть вносити пропозиції з питань їхньої діяльності на розгляд місцевих державних адміністрацій. У цих випадках представники зазначених організацій мають право бути присутніми під час розгляду внесених ними питань, давати необхідні пояснення (ст. 37 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]).

Місцеві державні адміністрації забезпечують додержання прав і свобод громадян. Громадяни звертаються до місцевих державних адміністрацій у вирішенні питань, що належать до сфери повноважень місцевих державних адміністрацій (частини 1, 2 ст. 38 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]).

Відповідно до Закону України "Про об'єднання громадян", для здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах, зареєстровані об'єднання громадян користуються правом вносити пропозиції до органів влади та управління (абз. 8 ст. 20 Закону України "Про об'єднання громадян" [3]).

Одним із принципів державної регуляторної політики, визначених у Законі України "Про основні засади державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності" (абз. 7 ч. 1 ст. 4 [4]) є принцип прозорості та врахування громадської думки, що означає відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій

регуляторних органів на всіх етапах їхньої регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності. Обласна державна адміністрація є регуляторним органом, а тому зобов'язана виконувати вимоги цієї норми Закону.

Таким чином, до правотворчої діяльності обласних державних адміністрацій можуть, а іноді зобов'язані, долучатися інші суб'єкти, зокрема:

1. Фізичні особи (громадяни, особи без громадянства, іноземці, біженці, серед них – жінки, молодь, інваліди, пенсіонери тощо).
2. Об'єднання громадян, у тому числі – політичні партії, релігійні організації, професійні спілки.
3. Суб'єкти підприємницької діяльності.
4. Центральні органи державної виконавчої влади (найчастіше через їх територіальні структурні підрозділи на місцях).

Кажучи про суб'єктів, що впливають на правотворчість обласних державних адміністрацій, варто зауважити, що в разі настання відповідних юридичних фактів (наприклад, звернення до облдержадміністрації суб'єкта підприємницької діяльності із зауваженнями та пропозиціями до проекту регуляторного акта, що оприлюднений облдержадміністрацією), облдержадміністрація зобов'язана відповідним чином відреагувати на такі факти (розглянути відповідні зауваження та пропозиції і врахувати або мотивовано відхилити їх). Тобто вже в ході підготовки нормативно-правових актів між облдержадміністрацією та іншими суб'єктами виникають правовідносини [15, с. 345].

Аналіз норм ст. 13 та частини 1, 2 ст. 14 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2] дає підстави стверджувати, що місцева державна адміністрація є органом загальної компетенції, наділена Законом повноваженнями регулювати різні сфери суспільних відносин. Тобто в межах таких повноважень та з урахуванням своїх основних завдань облдержадміністрація в разі потреби має регулювати суспільні відносини шляхом прийняття нормативно-правових актів.

Кажучи про обласну державну адміністрацію як про суб'єкт правотворчості на території відповідної області, необхідно зауважити таку її особливість: обласна державна адміністрація бере участь у правотворчості як власне орган державної виконавчої влади – безпосередньо, так і через свої структурні підрозділи. Ця особливість зумовлена специфічною структурою, систе-

мою зв'язків та механізмів взаємодії між ланками цієї структури. Так, у межах бюджетних асигнувань, виділених на утримання відповідних місцевих державних адміністрацій, їх голови визначають структуру місцевих державних адміністрацій. Рекомендаційні переліки управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, а також типові положення про них затверджуються Кабінетом Міністрів Зазначені (частини 2, 3 ст. 5 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]).

Особливістю структури місцевої державної адміністрації є те, що до її складу входять структурні підрозділи, які наділені власними, властивими лише для них повноваженнями, серед яких і видання нормативно-правових актів у формі наказів. Зазначені структурні підрозділи можуть бути наділені статусом юридичної особи або ж не мати його; разом з тим наявність або відсутність такого статусу не позбавляє їх повноважень щодо прийняття власних актів нормативно-правового або індивідуального характеру. Ця особливість відрізняє обласні державні адміністрації від центральних органів виконавчої влади, які в своїй структурі не мають утворень, що наділені повноваженнями стосовно прийняття власних нормативно-правових актів.

За певною різницею механізм прийняття нормативно-правових актів облдержадміністрацій у межах області подібний до механізму прийняття актів Кабінету Міністрів України, до складу якого, зокрема, входять міністри, які відповідають за реалізацію відповідних напрямів державної політики. Разом з тим Кабінет Міністрів України та центральні органи виконавчої влади, будучи поєднані єдиною вертикаллю, вищим у системі якої є Кабінет Міністрів, не є єдиним органом із цілісною структурою. Місцева ж, зокрема обласна, державна адміністрація у своїй структурі містить управління, відділи та інші структурні підрозділи, кожен з яких де-юре наділений повноваженнями здійснювати правотворчість у відповідній сфері в рамках відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Вказана можливість закріплена в положеннях про відповідні структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій.

Це означає, що голова облдержадміністрації в межах повноважень може видавати розпорядження нормативно-правового характеру, а в разі необхідності врегулювання окремих питань спеціальної компетенції відповідні повноваження мають керівники структурних підрозділів облдержадміністрації, які видають накази (ч. 1 ст. 6 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [2]).

Варто відзначити, що правотворчість облдержадміністрацій – це діяльність відповідно до їхніх повноважень, що завершує процес

формування права в межах області, внаслідок якої окремі положення через розпорядження та накази отримують статус юридичних норм і стають писаним правом.

IV. Висновки

Обласні державні адміністрації є місцевими органами виконавчої влади загальної компетенції і, відповідно до наданих законодавством повноважень, мають, а іноді зобов'язані, регулювати суспільні відносини на території відповідної області, приймаючи нормативно-правові акти (розпорядження).

На правотворчість обласних державних адміністрацій впливають різні суб'єкти державного управління. З одного боку, це органи влади, на підставі та/або на виконання яких облдержадміністрації приймають нормативно-правові акти, а з іншого – суб'єкти державної політики, які на підставі норм окремих законів та підзаконних нормативно-правових актів мають право вимагати від обласних державних адміністрацій вирішення тих чи інших питань, що належать до повноважень облдержадміністрацій. Таке вирішення може бути забезпечено, зокрема, й прийняттям нормативно-правових актів.

Особливістю здійснення правотворчості облдержадміністрацій є структура адміністрацій. Так, закон наділяє повноваженнями щодо прийняття нормативно-правових актів не лише обласну державну адміністрацію, а й її структурні підрозділи, які, будучи, по суті, самостійними утвореннями, становлять єдину структуру місцевого органу виконавчої влади та реалізують державну політику в межах відповідного напрямку: освіти (управління освіти і науки), культури (управління культури і туризму), здоров'я (управління охорони здоров'я) тощо.

Все це дає підстави стверджувати, що суб'єктний склад місцевих органів виконавчої влади в областях дає змогу наділяти їх повноваженнями щодо регулювання суспільних відносин на місцевому рівні. За умов належної реалізації таких повноважень зазначене регулювання буде динамічним та наближеним до потреб населення, що необхідно для подальшого розвитку механізму державного управління та належної реалізації основних напрямів державної політики в демократичній і правовій державі.

Література

1. Закон України від 28.06.1996 р. (з наст. змінами і доповн.) [Електронний ресурс] // Конституція України / Верховна Рада України. – К. : Управління комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України, 1996–2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1998 р. (з наст.

- змiнами i допов.) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – К. : Управління комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України, 1996–2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Про об'єднання громадян : Закон України від 16.06.1992 р. (з наст. змiнами i допов.) // Законодавство України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – К. : Управління комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України, 1996–2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 4. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності громадян : Закон України від 11.09.2003 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – К. : Управління комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України, 1996–2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 5. Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2008 р. № 6-рп/2008 у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) від 16.04.2008 р. № 1-2/2008 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – К. : Управління комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України, 1996–2010. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 6. Аверьянов В.Б. Функции и организационная структура органа государственного управления / В.Б. Аверьянов. – К. : Наук. думка, 1979. – 150 с.
 7. Атаманчук Г.В. Государственное управление: проблемы методологии правового исследования / Г.В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1975. – 239 с.
 8. Борденюк В.І. Співвідношення місцевого самоврядування та державного управління: конституційно-правові аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / В.І. Борденюк ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2008.
 9. Василевич Г.А. Правотворческий процесс : учеб. пособ. / Г.А. Василевич, С.М. Сивец. – Мн. : ГИУСТ БГУ, 2008. – 303 с.
 10. Величко В.О. Організаційно-правові питання діяльності місцевої державної адміністрації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В.О. Величко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2001. – 209 с.
 11. Глазунова Н.И. Государственное и муниципальное (административное) управление : учебник по специальности “Государственное и муниципальное управление” / Н.И. Глазунова. – М. : Проспект, 2008. – 556 с.
 12. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В.С. Ковальський, І.П. Козінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 190 с.
 13. Красницька А.В. Юридичні документи: Техніка складання, оформлення та редактування : посібник / А.В. Красницька. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 527 с.
 14. Мужикова Н.М. Розпорядження голови обласної державної адміністрації нормативно-правового характеру як права форма управлінської діяльності [Електронний ресурс] / Н.М. Мужикова // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 2 (10). – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej10/doc_pdf/Muzhikova.pdf.
 15. Лазарев В.В. Теория государства и права : учебник для вузов / В.В. Лазарев, С.В. Липень. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Спарк, 2004. – 527 с.
 16. Покрова Л.В. Інституціональні засади формування та функціонування обласних державних адміністрацій в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Л.В. Покрова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К., 2007. – 203 с.
 17. Ришелюк А.М. Законотворчий процес в Україні : навч. посіб. / А.М. Ришелюк ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 217 с.
 18. Соловьёв А.И. Политология: Полит. теория. Полит. технологии : учебник для студ. вузов / А.И. Соловьёв. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 558 с.